

Sociale media en de representatieve democratie

Politiek en sociale media. Zijn 'social media' verenigbaar met representatieve democratie?

Henry Milner (Université de Montréal, Canada)

In zowat alle democratische landen zien we dat jongeren minder vaak deelnemen aan verkiezingen dan vroeger het geval was. Veel factoren kunnen verantwoordelijk worden gehouden voor deze verzwakking in de basis van de representatieve democratie. We kunnen verwijzen naar het gebrek aan een duidelijk onderscheid tussen de politieke keuzes die worden aangeboden aan de kiezers en naar de beperkte invloed van politieke beslissingen in een tijd van globalisering. Bovendien speelt politieke kennis hier een rol. In landen met een hoog niveau van politieke kennis is de participatie aan de politiek tamelijk hoog. Er bestaan dus mogelijkheden om ervoor te zorgen dat veel mensen blijven deelnemen aan de democratie. Eerder heb ik gepleit voor meer veralgemeend onderwijs (inclusief instellingen als bibliotheken), de hervorming van politieke instellingen (met inbegrip van proportionele kiesstelsels) en, het belangrijkste, hervormingen bij de massamedia die zouden kunnen leiden tot meer politieke kennis of politieke geletterdheid onder de bevolking (Milner, 2002).

De daling van de opkomst bij verkiezingen heeft een duidelijke generatiele

component: elke nieuwe generatie neemt minder vaak deel aan het verkiezingsproces dan de daaraan voorafgaande generatie. Of jonge kiezers zelfstandig wonen of nog bij hun ouders, speelt hierbij een rol. Ook het verlagen van de kiesgerechtigde leeftijd tot 16 jaar zou invloed kunnen hebben. De eerste ervaringen in Oostenrijk, waar burgers vanaf 16 jaar kunnen stemmen, zijn inderdaad positief. Ook in Noorwegen werd onlangs een dergelijk experiment uitgevoerd. Daaruit bleek dat de opkomst bij de 16- en 17-jarigen 58 procent bedroeg, terwijl dat slechts 45 procent was bij de leeftijdsgroep van 18 tot 30 jaar.¹ Andere gegevens tonen aan dat burgerschapsvorming in het onderwijs een belangrijk positief effect kan hebben op de bereidheid van jongeren om te gaan stemmen.

Al die initiatieven zijn noodzakelijk en zeker nuttig. Maar het ziet er niet naar uit dat we op deze manier de generatiele daling in politieke betrokkenheid kunnen omkeren; hoogstens kunnen we het proces wat vertragen. Hoewel meerdere oorzaken de lagere politieke participatie kunnen verklaren, blijkt er een universele factor te zijn: het radicaal veranderde medialandschap, de omgeving waarin hedendaagse jongeren zijn opgegroeid in de jaren van het internet. Dit vormt het grootste onderscheid met eerdere generaties. Internet kan natuurlijk leiden tot een aantal technologische oplossingen, zoals

de veralgemening van e-voting. Het effect van deze initiatieven is echter zeer beperkt; het gaat hier om niet veel meer dan een oppervlakkige oplossing. Bij vorige generaties speelden de massamedia een positieve rol. Er was staatssteun om de kwaliteit van de kranten hoog te houden en radio en televisie hadden een duidelijke maatschappelijke opdracht. Daardoor werd de politieke geletterdheid van de bevolking gestimuleerd en werd het niveau van politieke participatie verhoogd. Voor de internetgeneratie daarentegen zijn dat soort constructieve maatregelen niet meer mogelijk. We hebben dus niet langer instrumenten om het niveau van politieke kennis van de bevolking te verhogen.

Wat kunnen we wel nog verwachten van deze nieuwe internetgeneratie? Die vraag wil ik in dit essay kort behandelen. Mijn belangrijkste stelling is dat voor de nieuwe internetgeneratie politiek vooral gedomineerd wordt door de sociale media. Die praktijk is onverenigbaar met de representatieve democratie zoals wij die kennen.

Veranderingen door de tijd heen

In de jaren 20 van de vorige eeuw was er een overeenstemming bereikt in westerse landen: iedereen moest onderwijs kunnen volgen en elke volwassene moest in staat zijn om te stemmen. In uitzonderlijke gevallen, zoals bij een paar Zwitserse kantons, nam dit de vorm aan van directe democratie (zij het alleen voor mannen). Maar de norm werd een combinatie van algemeen kiesrecht en op politieke partijen gebaseerde representatieve democratie: opgeleide volwassen burgers

hadden de mogelijkheid een onderscheid te maken tussen de partijprogramma's en ze konden dus op zijn minst geïnformeerd hun stem uitbrengen.

Die norm overleefde een aantal opvallende historische gebeurtenissen, met name de totalitaire politiek van links en rechts in de jaren 30 van de twintigste eeuw. In die tijd genoten bewegingen die de representatieve democratie afwezen een groot electoraal succes. Het 'Nieuwe Links' van de jaren 60 bevatte elementen die tegengesteld waren aan representatieve politiek, maar in het volgende decennium trachtten de meeste radicale bewegingen niet langer de representatieve democratie omver te werpen. Zij streefden er eerder naar de electorale democratie te hervormen, zodat haar idealen gemakkelijker realiteit zouden kunnen worden.

Het is verleidelijk een wederopstanding van dit ideaal weerspiegeld te zien in de acties van de internetgeneratie. Ik beweer echter dat we iets heel anders meemaken. We zien nu een passieve afwijzing van de representatieve democratie, zij het op een andere wijze dan in de jaren 30, 60 of 70 van de vorige eeuw. De belangrijkste oorzaak voor dit verschil ligt bij het veranderde medialandschap. De jongerenbewegingen van de jaren 60 pleitten voor een sterkere vertegenwoordiging van studenten en van arbeiders in diverse representatieve organen. Hierin weerspiegeld zien we het standpunt dat participerende democratie een aanvulling was op de representatieve democratie, zoals verwoord in het Port Huron Manifest van 'Students for a Democratic Society' in 1962: *"Twee authentieke partijen, gecentreerd rondom vraagstukken en essentiële waarden, die*

loyaliteit en trouw aan de partijbegin-sen eisen, zullen het huidige system van georganiseerde patstelling vervangen. (...) Vormen van vrijwillige participatie moeten worden gecreëerd waarin politieke informatie kan worden verspreid en politieke participatie wordt aangemoedigd.

Politieke partijen, zelfs indien ze zich hervormen, kunnen niet voldoende adequate uitingsmogelijkheden bieden voor betrokkenheid van de gewone burger. Instituties zullen moeten worden opgezet die mensen engageren rondom een enkel thema (medische zorg, transport, hervorming, enz.), concrete belangen (werknemers- en minderhedenorganisaties), meerdere kwesties tegelijkertijd of algemene kwesties”.

De hervormingspolitiek van de Verenigde Staten in de jaren 60 was niet uitzonderlijk; het was, zoals Daniel Bell het zo treffend omschreef, de tijd van “het einde van de ideologie”. Lyndon Johnsons *Great Society* was niet wezenlijk anders dan de hervormingsprogramma’s in Canada en West-Europa, en veel van de eisen van de jeugdbeweging vonden hun weg in politiek beleid, met name de eisen gericht op het beëindigen van vormen van discriminatie. De huidige protestbewegingen wijken hiervan radicaal af.

De uitdaging die ons te wachten staat

Bij hedendaagse jongeren vinden we een daling van de opkomst bij verkiezingen en een daling van het lidmaatschap van politieke partijen. Als we een verklaring voor deze trend zoeken, moeten we kijken naar het mediagebruik van de internetgeneratie.

Er zijn nog geen gegevens die deze stelling direct testen, maar er zijn wel aanwijzingen die erop duiden dat de internetgeneratie zich anders verhoudt tot de politiek dan vorige generaties. We hebben het hier, globaal genomen, over personen van 18 tot 30 of 35 jaar oud. Als de stelling juist is, moet de meest evidente verandering in politieke participatie zich manifesteren in een verschil in stemgedrag tussen degenen die de kiesgerechtigde leeftijd bereikten in de jaren 90 en vroegere generaties. De Spaanse onderzoekster Gema García Albacete heeft data over de verkiezingsopkomst van zeven grote Europese landen geanalyseerd. Er stemden meer jongeren in 1974 dan in 2002, maar de grootste verandering was te zien in de leeftijdsgroep van 21 tot 35. Het is de jongere generatie die afhaakt, zowel ten opzichte van de ouderen, als ten opzichte van diegenen die dertig jaar geleden ook jong waren.²

Hetzelfde patroon komt naar voren in Canadese onderzoeksresultaten. In vergelijking met de generatie die de kiesgerechtigde leeftijd bereikte voor de jaren 1990, zien we dat de internetgeneratie significant minder stemt op achttienjarige leeftijd; die trend zet door tot een leeftijd van 35 jaar.

Ook de houding ten opzichte van representatieve democratie is sterk gewijzigd. Dat blijkt uit een manifest van de Canadese actiegroep CLASSE uit juli 2012. CLASSE is een van de grootste groeperingen achter de Canadese studentenprotesten. Hun manifest behandelt dezelfde thema’s als het Port Huron Manifest van 1962, maar de toon is fundamenteel anders. De representatieve democratie wordt uitdrukkelijk verworpen

in de naam van iets dat doet denken aan de bolsjewistische slogan “Alle macht aan de sovjets”: *“Onze visie is die van een directe democratie, die op elk moment in actie kan komen. Het is een visie van een Wij, die naar voren komt op verschillende plekken: op school, op het werk en in onze buurten. Onze visie is die van een bevolking die permanent de controle heeft over de politiek, in de basis, als de primaire manifestatie van politieke legitimiteit.*

Hun democratie – die komt maar een keer iedere vier jaar en maar al te vaak dient ze alleen als wisseling van de gekte gezichten. Verkiezing na verkiezing, de beslissingen blijven dezelfde en dienen ook dezelfde belangen; het zachte gefluit van de lobby's geniet de voorkeur boven het gerinkel van potten en pannen”.

Hoe is het mogelijk dat een organisatie, die direct of indirect meer dan 200.000 jonge Quebecois vertegenwoordigt, de representatieve politiek zo gemakkelijk wegzet? Het is mijn stelling dat de studentenorganisaties door middel van hun acties iets verwoorden wat impliciet aanwezig is in *social media*-politiek, en leidt tot wat we zonder meer kunnen beschouwen als een afwijzen van de representatieve democratie. We stellen bovendien vast dat het hier gaat om een zeer enge visie op representatieve democratie, waarbij men het enkel en alleen heeft over het gaan stemmen. In werkelijkheid omvat representatieve democratie alle activiteiten die direct of indirect van invloed zijn op de keuzes van gekozen volksvertegenwoordigers. Naast stemmen en partijgerelateerde politieke activiteiten vallen hieronder activiteiten die bedoeld zijn om de publieke opinie over politieke thema's te vormen.

De implicaties van deze ontwikkelingen zijn vergaand. Ik zal hier later op terug komen. Het volstaat hier om te zeggen dat, terwijl er altijd al een minderheid van politiek ongeïnformeerde en ongeïnteresseerde burgers bestond, we nu zien dat een steeds groter deel van onze bevolking niet schroomt om te handelen op manieren die nefast zijn voor het normale functioneren van de representatieve democratie. In de meeste gevallen uit dit afwijzen van de representatieve democratie zich in een gebrek aan interesse en betrokkenheid bij het politieke proces. In acute situaties, zoals de fiscale crisis in Griekenland of protesten tegen de stijging van het collegegeld in Quebec, kan ook een gemotiveerde minderheid snel grote aantallen mensen mobiliseren. Maar het gebruik van *social media* om supporters te mobiliseren betekent dat de informatie die nodig is om de doelstellingen en tactieken te plaatsen in het kader van de werking van de representatieve democratie, grotendeels afwezig blijft.

Daaruit volgend zijn we genooddaakt ons af te vragen of burgerschapsvorming en hervormde electorale instellingen zullen volstaan om de internetgeneratie ertoe te brengen effectief te participeren in de representatieve democratie. Het spreekt voor zich dat deze stelling niet noodzakelijk geldt voor samenlevingen waar legitieme instellingen van de representatieve democratie ontbreken. *Social media*-politiek kan inderdaad grote aantallen participanten tegen autoritaire regimes mobiliseren en kan dit soort regimes zelfs ten val brengen. Dit heeft de Arabische Lente ons doen inzien. Ook in dit geval kan het internet echter evengoed gebruikt worden om antidemocratische groepen te mobiliseren, zoals bij

het recente gewelddadige protest naar aanleiding van een YouTube-filmpje waarin de draak werd gestoken met de profeet Mohammed. In IJsland voelde een kwart van de bevolking zich geroepen de straten van Reykjavik over te nemen. Door hun grote aantallen en hun doorzettingsvermogen dwongen ze de leiders van het land zich te verzetten tegen Britse en Nederlandse banken. Nog typischer echter is Griekenland, waar de protesten tegen het strenge regeringsoptreden een milieu creëerden waarin destructieve krachten en sabotage hun werk kunnen doen.

Misschien wel de meest interessante recente casus tot nu toe is de 15M-beweging in Spanje. Na nauwkeurige studie kan men stellen dat deze beweging niet echt een goed voorbeeld is van *social media*-politiek. Ondanks het feit dat de hoge jeugdwerkloosheid de belangrijkste voedingsbodem vormt voor dit protest, is de internetgeneratie slechts iets oververtegenwoordigd in 15M, en ze is niet in het bijzonder organisatorisch afhankelijk van *social media*. De acties zijn gestructureerd rondom wekelijkse buurtbijeenkomsten (en regelmatige regionale en nationale bijeenkomsten) op een vaste tijd en plaats, met acties op basis van consensus. De eisen die voortkwamen uit dit proces waren gericht op het verbeteren van de representatieve democratie in plaats van de bestaansredenen ervan te betwisten. Economische eisen werden beperkt door de realiteit van de Spaanse situatie en acties bleven beperkt tot zorgvuldig geselecteerde gevallen, zoals het blokkeren van een huis dat door de bank werd teruggevorderd. Pogingen om de beweging te radicaliseren zijn contraproductief gebleken. Alles in aanmerking geno-

men, blijkt 15M te opereren in het kader van de representatieve democratie.

Wat te denken van de studenten die in Quebec massaal op straat kwamen tegen de verhoging van het collegegeld? Een aantal auteurs stelt dat de beweging de democratie respecteerde, omdat de acties werden goedgekeurd door te stemmen op algemene vergaderingen in de hogescholen en universiteiten. Toen de acties culmineerden in een relatief hoge verkiezingsopkomst, noemden studentenleiders dit inderdaad een overwinning voor de democratie. Naar mijn mening is dit een verkeerde interpretatie.

Voordat we ons de vraag stellen of het langetermijneffect van deze acties het versterken of verzwakken van de democratie in Quebec zal zijn, is een bredere discussie vereist over hoe en waarom *social media*-politiek en de representatieve democratie onverenigbaar zijn.

Representatieve democratie en social media-politiek

Heel simpel gezegd is *social media*-politiek die vorm van politieke participatie van een generatie waarbij de link naar de politieke wereld in de eerste plaats via het internet gaat. Hierdoor onderscheidt ze zich van eerdere generaties, voor wie de link voornamelijk door gedrukte media, radio en televisie tot stand kwam. Voor die generaties was politieke informatie voornamelijk lineair. Ze kon geplaatst worden in een context van tijd en plaats, die het individu een basis gaf voor het kiezen tussen alternatieven in beleid. Dit bevorderde het beeld dat de politiek een lineair proces is, gekenmerkt door complexe afwegingen,

met name als het ging om de financiering van publieke programma's.

Die lineariteit werd voor het eerst op de proef gesteld door de komst van het multikanalentelevisietijdperk. Er werd uitgezonden via de kabel of satelliet en in combinatie met de afstandsbediening konden kijkers voortaan, met een minimale inspanning, impulsief zappen naar meer stimulerende beelden of konden ze zich helemaal afsluiten voor politieke informatie. Onderzoek wees uit dat dit resulteerde in een diepere kloof inzake politieke kennis tussen diegenen die de politiek volgden en alle anderen. Het internet versnelt en versterkt dit proces. De opgelegde orde van buitenaf is verdwenen; tegenwoordig wordt inhoud intern geselecteerd, geordend of zelfs gecreëerd. De macht verschuift van instellingen naar netwerken en van begrensde gebieden naar cyberspace, waardoor ze geografische en hiërarchische beperkingen ontstijgt. Lineariteit is iets uit het verleden.

Het valt niet te ontkennen dat ook de instellingen van de representatieve democratie gebruik maken van op internet gebaseerde vormen van communicatie, door middel van partijwebsites, blogs van politici en Facebook- en Twitter-accounts. Maar uit de literatuur blijkt dat deze uitingvormen in de marge blijven en dat ze nog geen significante invloed hebben gehad op representatieve politiek. Representatieve politiek opereert nog steeds in een gedefinieerde politieke ruimte, waarin men een onderscheid kan maken tussen alternatieve beleidslijnen die tijd- en plaatsgebonden zijn, waarin men een weloverwogen keuze kan maken en die keuze kan toepassen in een verkiezing.

Voor de gemiddelde deelnemer aan het politieke proces brengt dit met zich mee dat hij/zij zich identificeert met een politieke partij en dat dit zijn/haar uitgangspositie vormt. Van daaruit kunnen afwijkingen in stemgedrag plaatsvinden als reactie op veranderde omstandigheden. Derhalve veronderstelt de representatieve democratie dat, onder normale omstandigheden, burgers gaan stemmen en dat een gemotiveerde minderheid zich inspant om steun van anderen te winnen. Deze anderen zullen trachten hun beleidskeuzes uitgevoerd te krijgen door een partij of kandidaat te steunen of, indirect, door te trachten de publieke opinie te beïnvloeden via de media, petities en diverse publieke acties.

Het belangrijkste bijzondere kenmerk van *social media*-politiek vinden we terug in de manier waarop mobilisatie plaatsvindt. In een representatieve democratie wordt informatie met betrekking tot het maken van keuzes verzonden en ontvangen via nader bepaalde kanalen: politieke partijen en andere organisaties proberen hun doelstellingen te bereiken via representatieve instellingen en er wordt hierover gerapporteerd door de massamedia. *Social media*-politiek is gebaseerd op een ogenschijnlijk gedeeld belang op grond waarvan het individu gemobiliseerd kan worden. Dit gebeurt via specifieke informatie over een bepaalde kwestie op een gegeven moment, variërend van het ondertekenen van een elektronische petitie tot het aansluiten bij een verkeersblokkerende demonstratie. Collectieve actie is onmiddellijk; er zijn geen ruimte- of tijdgebaseerde beperkingen met betrekking tot het doel en de inhoud. De primaire, zo niet de

enige, bron van informatie op *social media* komt van 'vrienden'. Dit zijn geen vrienden die je kent als echte personen, en ze zijn het misschien zelfs niet met je eens; vaker zijn ze vreemden – het kan iedereen zijn, overall, die vermoedelijk belangen met je delen. Dergelijke informatie is dus onvermijdelijk onvolledig en kan gewoon fout zijn. Neem het voorbeeld van het broodje-aapverhaal dat werd verspreid onder Quebecse studenten in het voorjaar van 2012: ze waren er zeker van dat er iemand was gestorven tijdens een protestmanifestatie en het gerucht ging dat de regering, politie en media hadden samengespannen om dit te verbergen. Pas toen dit gerucht werd onderzocht door journalisten van de oude stempel, bleek die persoon springlevend te zijn; het gerucht verdween.

Gedeelde interesse is wat het individu met *social media* verbindt. Deze media verschaffen echter geen informatie die deze gedeelde interesse zou kunnen ondermijnen. Hierdoor kunnen ze ook niet dienen als een forum voor discussie of voor het zoeken naar medestanders. Ze vormen op een heel beperkte wijze de publieke opinie en hebben een armzalige invloed op de beslissingen van representatieve instellingen. Omdat politiek gebaseerd op *social media*-communicatie diffuus en niet begrensd is, zal mobilisatie plaatsvinden rondom vaag gedefinieerde en steeds veranderende doelen, zonder duidelijk of consistent perspectief hoe deze te bereiken.

Kortom, politieke activiteiten gebaseerd op *social media* zullen en kunnen geen politiek-economische context scheppen waarin hun eisen passen. Hoe meer leden van de internetgeneratie afhankelijk zijn van *social media*, des te geringer

hun mogelijkheid wordt om effectief te opereren in een representatieve democratie. Een dergelijke e-mobilisatie, hoe groot ook, zal waarschijnlijk niet succesvol zijn; niet in de zin van een falen om voldoende andere burgers voor zich te winnen, maar als bewijs van het vastgeroest zijn van het systeem. Het resultaat zal een terugkeer naar passiviteit zijn of, op aandringen van de radicale minderheid, nog sterker antisociaal gedrag. Dit gedrag vervreemdt de publieke opinie nog meer. De eisen van de publieke opinie vinden hun weg niet in openbare beleidsbeslissingen. Dit wordt beschouwd als het bewijs dat de echte macht ligt in de handen van marktbelangen die corrupte politici en liegende media manipuleren. Het is een vicieuze cirkel.

De studentenacties in Quebec

Kan een representatieve democratie deze vicieuze cirkel doorbreken door de thema's van de straat aan de bevolking voor te leggen in de vorm van een verkiezing? Terwijl ik aan het schrijven was, vond er een verkiezing plaats in Quebec met partijen die verdeeld waren over de eisen van de studenten. Tegen die tijd keerden de meeste studenten terug naar hun colleges, terwijl ze de overheid nog steeds afkeurden. Tekenen van mobilisatie langs de klassieke lijnen van de representatieve democratie waren relatief beperkt. In het begin leek het erop dat een eenvoudige vraag van de studenten om de toegan-lijkheid van het hoger onderwijs te verdedigen een reactie was tegen de overheid die het zeer lage collegegeld in Quebec

wilde verhogen (omdat de universiteiten relatief ondergefinancierd waren en de provinciale schuld relatief hoog opliep). Een aanbod om het systeem beter toegankelijk te maken voor studenten uit lage-inkomensgezinnen door middel van beurzen en leningen werd echter verworpen. De weigering van de studenten om compromissen te sluiten over de bevriezing van het collegegeld evolueerde van een onderhandelingspositie tot een *sine qua non*. Piketten om de scholen gesloten te houden werden versterkt, ondanks gerechtelijke bevelen. Toen het weer milder werd en de dagen langer, intensiverden de acties in de straten van Montreal. Vanuit een dergelijk perspectief zou geen compromis kunnen worden overwogen. In het bijzonder voor de dominante groep binnen CLASSE was het een uiting van iets meer dan alleen de bevriezing van het collegegeld: het was een stap in de richting van een radicaal veranderde samenleving. Daarom weigerde CLASSE de gemaskerde anarchisten te veroordelen die de straatprotesten gebruikten als dekmantel voor het vernielen van eigendommen.

Vanuit het oogpunt van een regering (naar mijn vermoeden, ook vanuit het oogpunt van sommige bondgenoten van de studentenvakbond) die opereert binnen de lineaire politieke cultuur van de representatieve democratie, liet het falen om tot compromissen te komen het geringe vertrouwen van de kant van de studentenleiders zien. Maar hiermee mist men de rest van ijsberg die onder water zit. Deze veranderlijke en soms tegenstrijdige, maar dwingende en intense eisen zijn natuurlijke uitingen van *social media*-politiek. Wat constant en consistent bleef was de mo-

bilisatie, en dat werd de enige echte tastbare doelstelling omdat ze zichtbaarheid, "vreugde, liefde en gezinsszin" aan de beweging gaf. De dynamiek van het protest in Quebec is dus helemaal anders dan het M15-protest in Spanje. Na een paar weken kregen de straatacties en eisen in Quebec een eigen logica. Daarmee creëerden ze een vehikel waarmee algemene vergaderingen konden worden opgeroepen (of juist niet) wanneer de leiding dat wilde en waarmee, als emoties hoog opliepen, iedere tegenstander effectief kon worden uitgesloten. Het echte initiatief lag bij de nachtelijke straatacties in Montreal die niemand meer kon afblazen, omdat hun routes pas op het laatste moment werden gecommuniceerd via *social media*.

De verkiezingen in Quebec in 2012

Men nam over het algemeen aan dat de behandeling van de studenteneisen de belangrijkste kwestie tijdens de verkiezingscampagne zou zijn. Dit was echter niet zo. Indien de partijen die afwijzend stonden tegenover de studenteneisen, de Liberals and Coalition Avenir Québec (CAQ), hun 58 procent verkiezingswinst zouden vertalen in het vormen van een regering, was men er zeker van dat de studentenorganisaties weer zouden proberen het systeem te saboteren. In plaats daarvan zag de Parti Québécois (PQ), die altijd kan rekenen op de steun van iets minder dan een derde van de kiezers, haar kans schoon een minderheidsregering te vormen. De opkomst was 74,6 procent (beter dan de 70 en 71 procent in 2003 en 2007 en veel beter dan de 57 procent in 2008, maar nog

steeds lager dan de opkomst van 82 procent in 1994 en de 78 procent opkomst in 1998). De opkomst werd gestimuleerd door de verhitte strijd tussen de drie partijen, heel anders dan de voorspelbaarheid bij de verkiezingen van 2008. De verkiezingen van 2012 werden ook overschaduwd door de Canadese en Amerikaanse verkiezingen. We weten niet precies wat de opkomst was onder jongeren. Als we het patroon uit 2008 van een 20-procentpunt verschil van de totale opkomst volgen, was de opkomst van 55 procent van de Quebecse jongeren meer dan behoorlijk in vergelijking met die van jongeren elders in Noord-Amerika.

Toch is er geen enkele aanwijzing dat deze jongerenstem de positie van de PQ en de linkse Quebec Solidaire (waarvan de twee leiders deelnamen aan een pro-studentenmars op 22 augustus) versterkte. Als ze al enige invloed had, verklaart PQ's verzet tegen de studenten haar magere verkiezingsresultaat. Doordat Marois beloofde de verhoging van het collegegeld per decreet te annuleren, keerde de relatieve rust terug in de onderwijsinstellingen in Quebec.

Zal deze overwinning de steun voor de electorale democratie bevorderen? CLASSE stelt dat de overwinning alleen tot stand kwam door de strijd in de straten. In de nasleep van de verkiezingen waarschuwde CLASSE dat men de verkiezingsresultaten niet moest vertrouwen en ze beloofde te blijven vechten voor gratis onderwijs. De andere studentenleiders beloofden waakzaamheid om ervoor te zorgen dat de volledige bevrozing van het collegegeld zou worden gehandhaafd. Ook beloofden ze in actie te komen tegen de verwachte inspanningen van de PQ om de verhogingen van het collegegeld te koppelen aan de kosten

van levensonderhoud. Hieruit leren we dat een triomf niet tot stand komt volgens de regels van electorale democratie. In dit geval was het een toevallige samenloop van omstandigheden. Een strategie gebaseerd op mobilisatie en verstoringen van de openbare orde bleek uiteindelijk tot dit resultaat te leiden. In de dagen na de verkiezingen werd duidelijk dat, mochten de economische omstandigheden deze regering dwingen het collegegeld te verhogen, de gebeurtenissen van dit jaar gebruikt zullen worden om de studenten nog een keer op straat te roepen.

Directe democratie in het internettijdperk

Een ander aspect van de gebeurtenissen in Quebec is relevant voor deze discussie. Het programma van de *Parti Québécois* belooft bindende referenda over bepaalde kwesties op verzoek van 15 procent van de kiezers. Als de onverenigbaarheid tussen representatieve en *social media*-politiek hout snijdt, dan moeten we dergelijke innovaties overwegen – zelfs als ze bepaalde belangrijke beginselen van de representatieve democratie in twijfel trekken. Een praktisch antwoord op deze vraag ligt in het gebruik van elektronische referenda. Wat als de Quebecse studenten de mogelijkheid hadden gehad de verkozen wetgevende macht te omzeilen en hun eisen rechtstreeks via een dergelijk referendum aan de bevolking hadden kunnen voorleggen? Het zou dan zeker moeilijk zijn, zelfs voor de meest extreme studentenleiders, om straatacties te rechtvaardigen en te weigeren deel te nemen aan een dergelijk proces om hun

doelstellingen te bereiken – een proces waarin men de publieke opinie voor zich probeert te winnen in plaats van haar tegen te werken.

Hoewel het internet de mogelijkheden voor dergelijke referenda verhoogt, zijn er nog steeds grote belemmeringen om ze zo op te zetten dat er niet gemanipuleerd of gefraudeerd kan worden. Het internet maakt directe democratie technisch haalbaar, maar het is nog niet duidelijk of het ook het probleem van gebrek aan verantwoording kan overwinnen. In een traditionele directe democratie, in elke gemeenschap groter dan een kleine stad, weten kiezende burgers in een referendum dat ze niet verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor hun keuze. Gelukkig is er geen tekort aan groeperingen die proberen te voorkomen dat dergelijke referenda zouden worden misbruikt door niet-representatieve minderheden.

Een voorbeeld hiervan is een groep waarvoor de democratie en het internet onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn: de Duitse Piratenpartij. Uit een recent rapport blijkt dat men in een paar van de lokale Piratenpartij-fracties experimenteert met een *open-source*-platform. Elk van de 6.000 leden kan beleidsvoorstellen doen. Indien het voorstel een 10-procentquorum behaalt, krijgt het de steun van de leden. Alternatieve voorstellen worden aangeboden en nadat de rivaliserende versies met elkaar hebben gestreden, mogen de leden stemmen. Dit platform kan op dit moment alleen gebruikt worden door geregistreerde partijleden. Het gebruik van pseudoniemen is toegestaan, zodat men niet kan registreren welke gebruikersaccount precies overeenkomt met welke persoon, maar er is een discussie gaande of de deelnemers in

de toekomst onder hun eigen naam moeten werken. Het idee is om een prototype van de toekomstige democratie te ontwikkelen.

In zoverre ze zich mengen in de elektronische discussie, hebben de verschillende Party Profile Websites (PPW's) indrukwekkende instrumenten ontworpen voor een raadpleging van de bevolking over verkiezingsgerelateerde onderwerpen. Die ideeën bieden, op zijn minst, stof tot nadenken. Ik zou graag willen geloven dat er nog steeds een alternatief bestaat voor de verzwakte, op partijen gebaseerde representatieve democratie. Dat zou betekenen dat we nog steeds in staat zijn de representatieve democratie aantrekkelijk te maken voor de internetgeneratie door hervorming van het kiesstelsel, innovatieve benaderingen wat betreft burgerschapsvorming en het mogen stemmen op 16-jarige leeftijd. Maar ik ben er nog meer van overtuigd dat er iets moet gebeuren om een zinvol alternatief te bieden aan degenen die telkens opnieuw zullen proberen om *social media* te gebruiken om de democratie terug te brengen tot pure straatacties.

Noten

1. Bergh, J. (2012). *Do Voting Rights Affect the Political Maturity of 16- and 17-Year-Olds? Findings from the 2011 Norwegian Voting-Age Trial*. Oslo: Institute for Social Research.
2. García-Albacete, G. (2011). *Continuity or Generational Change? A Longitudinal Study of Young People's Political Participation in Western Europe*. Mannheim, Germany: University of Mannheim, Center for Doctoral Studies in Social and Behavioral Sciences.

Bibliografie

Milner, H. (2002). *Civic Literacy? How Informed Citizens Make Democracy Work*. Hanover: University Press of New England.

Over de (in)compatibiliteit van politieke participatie via sociale media en de representatieve democratie

Eugénie Dostie-Goulet (Université de Sherbrooke, Canada)

Marc-Antoine Turcotte (Université de Sherbrooke, Canada)

Gedurende de laatste decennia heeft een veelvoud aan feiten en cijfers velen van ons ervan overtuigd dat jongeren vreemd raken van de traditionele, representatieve democratie. Jongeren hebben weinig vertrouwen in politieke instituties, hun participatie in verkiezingen is laag en zij identificeren zich niet met politieke partijen. Het zijn slechts enkele van vele onderzoeksresultaten die ervoor gezorgd hebben dat de zoektocht naar remedies voor een zogenaamde ‘democratische malaise’ deel is gaan uitmaken van politicologisch onderzoek. Henry Milner maakt deel uit van de groep onderzoekers die zoekt naar manieren om jongeren te betrekken bij de representatieve politiek. Of, zoals hij het zelf omschrijft in dit themanummer, iemand die zoekt naar welke oplossing dan ook die voorkomt dat de democratie gereduceerd wordt tot acties die enkel op straat plaatsvinden. Zo onderzocht Milner het effect van electorale hervormingen, van een verlaging van de stemgerechtigde leeftijd naar 16 jaar en bestudeerde hij de

invloed van maatschappelijk onderwijs op de politieke kennis van jongeren.

Met zijn notie dat ‘straatacties’ incompatibel zijn met traditionele en representatieve vormen van politieke participatie haalt Milner een interessant en belangrijk thema aan. “Zijn de nieuwe sociale bewegingen, van Quebec tot Wall Street, verenigbaar met een representatieve democratie?” Milners antwoord op deze vraag is duidelijk ‘nee’. De voornaamste reden waarom Milner vindt dat nieuwe sociale bewegingen en de daarmee verbonden politieke acties geen vervanger zijn van de representatieve democratie, berust op de sterke link tussen deze bewegingen en de zogenoemde *social media*. Deze nieuwe mediavormen verspreiden volgens Milner op hun best incomplete en diffuse politieke informatie en op hun slechtst eenzijdige informatie. De internetgeneratie (jongeren van 18 tot 30/35 jaar) maakt veelvuldig gebruik van sociale media en haar participatie in nieuwe sociale bewegingen is geen acceptabel alternatief voor partijpolitiek, vindt Milner. Hierdoor raakt de internetgeneratie steeds verder verwijderd van de traditionele, representatieve democratie.

Sociale media en politieke informatie

Milners essay brengt vele interessante vraagstukken naar voren en met een aantal van zijn interpretaties zijn wij het eens. Met betrekking tot andere punten willen wij een alternatief perspectief bieden. In tegenstelling tot Milner, geloven wij niet dat er sprake is van onverenigbaarheid tussen

de representatieve democratie zoals we die tot nu toe gekend hebben en sociale media zoals deze worden verstaan en gebruikt door de internetgeneratie. In deze reactie proberen wij aan te tonen dat de uitdagingen die inherent zijn aan de sociale media en de daaraan verbonden politieke acties niet van dien aard zijn dat de pessimistische conclusie getrokken moet worden, dat deze nieuwe vormen van politieke participatie een gevaar vormen voor de representatieve democratie.

Volgens Milner is “sociale-mediapolitiek de vorm van participatie die geprefereerd wordt door een generatie die voornamelijk via internet in contact staat met de politiek. Dit onderscheidt deze generatie van eerdere generaties waarvoor de link met de politiek nog via de schrijvende journalistiek, radio en televisie gemaakt werd”. Het grootste verschil tussen de twee vormen van participatie zit hem volgens Milner dus in de manier waarop politieke informatie verkregen wordt. Omdat informatie die via sociale media gedistribueerd wordt niet uitgaat van een specifieke lineaire bron, lijken sociale media inderdaad vaak ongeorganiseerd, onofficieel, en een incoherente mix van wat iedereen en niemand ‘vindt’ van een bepaald issue.

Volgens Milner is de rechtlijnigheid van de traditionele media verdwenen. Wij denken echter dat zich een transformatie heeft voorgedaan. Vandaag de dag maakt politieke informatie onderdeel uit van een multilineair proces dat zich mede op internet afspeelt. In de eerste jaren waarin internet in opgang was (web 1.0), was de aangeboden informatiestroom erg lineair. Politieke elites en experts boden

politieke informatie aan die voor iedereen toegankelijk was. In de nieuwe fase van het internet (web 2.0) is informatievoorziening niet langer het primaire doel. In plaats daarvan is het delen, bediscussiëren en ‘liken’ van informatie belangrijk geworden. Het aantal informatieaanbieders heeft zich ondertussen uitgebreid tot iedereen met internettoegang. De informatie die verspreid wordt op het web is daarmee veel diverser geworden.

Of men nu op internet een krant leest, een politiek forum volgt of gewoon over het web surft, burgers maken constant keuzes over het soort van politieke informatie waaraan zij blootgesteld willen worden. Er is een veelheid aan bronnen en een veelheid aan keuzes. De voornaamste uitdaging voor gebruikers van sociale media is daarom selectie.

Men kan zich afvragen of informatieselectie echt wel zo belangrijk is. Wij betogen dat dit het geval is, juist omdat er zoveel ‘diffuse’ – of beter gezegd diverse – informatie beschikbaar is. Als we uitgaan van het idee dat sociale media niet veel meer vertegenwoordigen dan bijeengeraapte, onbetrouwbare informatie, dan staan variëteit en diversiteit inderdaad niet gelijk aan vooruitgang. Vooruitgang zit hem voor ons in het enorme informatiepotentieel dat door sociale media en internet aangeboden wordt. Beide bronnen zijn goudmijnen van informatie voor wie er gebruik van weet te maken. Vooruitgang vereist echter ook inspanning, omdat de gebruiker informatie waartoe hij of zij toegang heeft moet trianguleren om het waarheidsgehalte ervan na te gaan en om een solide opinie te vormen. Het volstaat niet blind te bouwen op het werk van een journalist of op de geloof-

waardigheid van een krant. Het is aan de gebruiker om na te gaan of de informatie die hij/zij consulteert geloofwaardig is. Dit is een grote uitdaging. Zeker op het web is waarheidsgetrouwheid geen gemeenschappelijk goed. Toen de radio nog de enige bron van informatie was, werden keuzes omtrent de betrouwbaarheid van de bron van bovenaf gemaakt. De selectie-inspanning van de gebruiker is veel groter ten tijde van het web 2.0.

Waar wij ervan uitgaan dat selectie de voornaamste uitdaging is van het internet, lijkt Milner zich vooral te richten op het ‘*shared interests*’-effect. De activiteiten van internetgebruikers [zijn] inderdaad vaak homogeen. Volgens Milner zijn “gedeelde interesses datgene zijn wat het individu verbindt met de sociale media” en “zijn sociale media er niet op gericht informatie te verspreiden die gedeelde interesse kan ondermijnen”. Wij zijn van mening dat sociale media veel meer dan een gemeenschappelijke interesse vertegenwoordigen. Sociale media moeten geïnterpreteerd worden als een brug waarvan gebruikers een bijdrage kunnen leveren aan een virtuele representatieve democratie. Daarbij vormen sociale media slechts een onderdeel van alle internetinformatiebronnen. In feite staat de internetgeneratie in verbinding met de politiek via de sociale-mediaversie van de traditionele media. Gebruikers geven aan de pagina’s van kranten leuk te vinden. Die kranten voorzien hen vervolgens van nieuws op hun Facebookmuur. De internetgeneratie volgt journalisten en politieke partijen op Twitter. Zo zien zij een constante stroom aan informatie langskomen. Informatie circuleert en – zelfs nog belangrijker voor de internetgeneratie –

kan gedeeld en bediscussieerd worden. Het feit dat deze discussie plaatsvindt op een Facebookmuur maakt de discussie er niet minder echt om. Ook Facebookvrienden zijn het niet altijd met elkaar eens en onenigheid komt zelfs nog sterker naar voren op de discussiefora van kranten en radiostations. Via deze debatten verkrijgen jongeren nieuwe informatie. Er bestaat voor zover wij weten geen bewijs dat nieuwe vormen van politieke discussie geen invloed hebben op de publieke opinie.

Is de politieke informatie waaraan jongeren vandaag blootgesteld worden dezelfde als in het tijdperk van de meer traditionele vormen van politieke informatie? Zeker niet. Om te beginnen is er veel meer informatie beschikbaar. Voorkomt informatieselectie dat jongeren “effectief kunnen opereren in een representatieve democratie”? Wij geloven daar niet in. Internet – en de sociale media in het bijzonder – kan niet alleen gebruikt worden om informatie te verkrijgen, maar ook om deze te verspreiden. Ook op sociale media komt informatie vaak van institutionele bronnen. Vaak is deze er echter op gericht mensen in een sociale context te organiseren. Feitelijk lijkt dit de voornaamste reden waarom Milner een zekere spanning tussen participatie via sociale media en traditionele, representatieve democratie ziet: de manier waarop sociale media gebruikt worden in de context van sociale bewegingen.

Sociale media en sociale bewegingen

Laten we teruggaan naar de titel van Milners essay: “Politiek en sociale media. Zijn

‘social media’ verenigbaar met de representatieve democratie?” Om te beginnen staan de nieuwe bewegingen die Milner aanhaalt (en dan met name de beweging in Quebec) volgens ons helemaal niet negatief tegenover representatieve vormen van democratie. Natuurlijk komen er soms commentaren voorbij die afwijzend staan ten opzichte van de traditionele representatieve democratie, zoals in het CLASSE-manifest waar Milner het over heeft. Onderzoek heeft aangetoond hoe criticasters van de representatieve democratie inderdaad onderdeel uitmaken van sociale bewegingen (Sommier, 2003). Toch bleken nieuwe sociale bewegingen dezelfde functie te hebben als voorheen. Sociale bewegingen vormen een manier om politiek actief te zijn tussen twee verkiezingen. Middels deze vorm van actie kan de bevolking zich ervan vergewissen dat de regering blijft luisteren. Het is een manier om duidelijk te maken aan de politiek dat groepen, burgers en gemeenschappen hun aandacht niet laten verslapen omdat het geen verkiezingstijd is. De aanwezigheid van een representatieve democratie impliceert niet dat burgers moeten wachten tot hun gekozen vertegenwoordigers een issue op de politieke agenda zetten

Sociale bewegingen hebben altijd de rol van waakhond van de samenleving gespeeld en gebruik gemaakt van de media om informatie te doen circuleren, de publieke opinie te beïnvloeden en de regering onder druk te zetten. De internetgeneratie maakt enkel gebruik van een nieuwe en betere methode om informatie te organiseren en delen.

Milner heeft gelijk als hij waarschuwt dat “politiek die gebaseerd is op communicatie via sociale-mediacommunicatie

diffuus is, geen grenzen heeft, en dat mensen gemobiliseerd worden aan de hand van vaag gedefinieerde en veranderende objectieven”. Maar dit is geenszins alleen het geval bij politiek die via sociale media bedreven wordt. Sociale bewegingen hebben vaak meervoudige doelen, gediversifieerde strategieën en onduidelijk leiderschap. Niettemin hebben zij door de jaren heen thema’s op de politieke agenda gezet die sociale verandering stimuleren – al dan niet geholpen door de media. Neveu (1999) laat in zijn onderzoek zien dat traditionele media niet partijdig zijn ten opzichte van sociale bewegingen. Berichtengeving in de media hangt immers af van factoren zoals de mate van professionaliteit van de sociale bewegingen, de manier waarop issues gepresenteerd worden en de mediadiversiteit. Dit is niet anders waar het gaat om communicatie via sociale media: berichtengeving hangt af van de boodschap en van wie de informatie deelt met wie.

Conclusie

Internet en nieuwe sociale media brengen een ongekend tijdperk van politieke representatie aan het licht door gebruik te maken van een nieuwe publieke sfeer en door de bevolking daar te laten discussieren. Wij claimen zeker niet dat sociale media en internet een nieuwe virtuele e-democratie vormen, maar het kan aan de andere kant niet ontkend worden dat beide machtige bronnen zijn die de representatieve democratie kunnen versterken via de ontwikkeling van een virtuele vorm van burgerschap.

Milner meent dat de internetgeneratie, die sociale media gebruiken voor politieke doeleinden, in een fase is aanbeland van “passieve afwijzing van de representatieve democratie”. Wij zien dat anders. Wij zien een generatie jongeren die niet alleen tijdens verkiezingen politiek actief wil zijn. Mits op een georganiseerde manier gebruikt, biedt het internet de mogelijkheid tot democratisch pluralisme en constant overleg. Sociale media zijn slechts werktuigen die een brug vormen voor een continue en interactieve democratie die plaatsvindt op het web, ook als het geen verkiezingstijd is. Deur-aan-deurpolitiek is inmiddels echt verleden tijd. De interactie tussen burgers en politieke leiders vindt tegenwoordig plaats op het internet via sociale media, forums, blogs en traditionele websites. Burgers hebben niet alleen toegang tot meer informatie, maar ook tot een nieuwe publieke sfeer waarin continu gedelibereerd kan worden.

Internet en de sociale media staan toe dat minderheden beter vertegenwoordigd worden. Als we kijken naar kleine politieke partijen, dan zijn sociale media niet alleen compatibel met representatieve democratie, maar zijn ze ook in staat deze te verbeteren door te zorgen voor meer inclusiviteit. Neem bijvoorbeeld *Option nationale*, een kleine soevereine partij in Quebec die bijna 2% van de stemmen haalde in de provinciale verkiezingen van 2012. De partij profiteerde enorm van de zichtbaarheid in sociale media. Wegens ontbrekende financiële middelen kon de partij geen grote campagne opzetten. Ze werd ook niet uitgenodigd voor de lijst-trekkersdebatten. Aanwezigheid op Twitter en Facebook zorgde er echter voor dat

de partij gratis en voor niets een electoraat kon bereiken dat uiteindelijk voornamelijk uit jongvolwassenen bleek te bestaan.¹

Sociale media zijn zeker niet perfect. Zoals Milner aangeeft, wordt soms valse informatie verspreid. Maar zo snel als valse informatie in omloop kan worden gebracht, zo snel kan deze gecorrigeerd worden. In de nacht van 16 augustus 2011 werd op de internetpagina van de krant *Le Devoir* het gerucht verspreid dat Jean Charest – de eerste minister van Quebec – overleden was (Huffington Post, 2011). De website bleek later gehackt te zijn. Het nieuws verspreidde zich echter in luttele seconden over het web. Gelukkig kon de persvertegenwoordiger van de eerste minister nog geen uur later via Twitter laten weten dat het om een hoax ging. In het verleden had het dagen kunnen duren, voordat een dergelijk gerucht rechtgezet zou zijn. Tegenwoordig duurt zo iets twee uur.

Sociale media bieden zeker een uitdaging voor de representatieve democratie. Wij zien echter niet waarom de twee elkaar zouden moeten uitsluiten.

Noot

1. Thierry Giasson, een expert in politieke communicatie in Quebec, bestudeerde de aanwezigheid van de politieke partijen op Twitter tijdens de verkiezing van 2012. De aanloop naar de verkiezingen resulteerde dan wel niet in de verwachte Twitter-campagne, maar deze vorm van sociale media speelde een grotere rol dan ooit tevoren. Waar grote partijen Twitter vooral gebruikten om politieke informatie te verspreiden, benadrukten

kleinere partijen zoals *Option nationale* de interactie met volgers (Deglise, 2013).

Bibliografie

- Deglise, F. (2013). Élections provinciales de 2012 – la campagne 2.0 n’a pas vraiment eu lieu. *Le Devoir*, 21 januari 2013.
- Huffington Post (2011). Jean Charest Death Hoax: False Story Posted On Le Devoir Site. *The Huffington Post Canada*, 16 augustus 2011, <http://www.huffingtonpost.ca>.
- Neveu, E. (1999). Médias, mouvements sociaux, espaces publics. *Réseaux*, 17 (98), 17-85.
- Sommier, I. (2003). *Le renouveau des mouvements contestataires à l’heure de la mondialisation*. Paris: Flammarion.

Social Media Politics en democratie: een reactie op Henry Milner

Yannis Theocharis en Ellen Quintelier

In zijn artikel “Politiek en sociale media. Zijn ‘social media’ verenigbaar met representatieve democratie?”, problematiseert Henry Milner de nieuwe generatie jonge burgers die, zoals hij beweert, vooral verbonden zijn met de politiek via het internet. Beïnvloed door de recente gebeurtenissen zoals de protesten in Quebec en de verschillende *Occupy*-bewegingen over de hele wereld, stelt Milner de vraag wat we kunnen verwachten van een generatie die, zoals hij het noemt, ‘*Social media politics*’ gebruikt. Deze vraag ligt in lijn met de vaststelling dat de oorzaken van

de lage participatiegraad kunnen worden gerelateerd aan een radicaal veranderend medialandschap, met ingrijpende gevolgen voor diegenen die volwassen zijn geworden in de jaren van het internet.

De centrale stelling van Milner is dat het gebruik van de sociale media met een politiek doel niet verenigbaar is met de representatieve democratie. Milners analyse geeft stof tot nadenken over de toekomstige gezondheid van de representatieve democratie. In deze korte reactie willen we een aantal kritische punten bespreken die volgens ons bijdragen aan het verder brengen van deze discussie. We bespreken waarom we het centrale argument over incompatibiliteit van internet en representatieve democratie niet overtuigend vinden. Ten eerste ziet Milner niet dat het internet slechts een middel is om aan politieke participatie te doen, geen doel op zich. Ten tweede is online politieke participatie inderdaad niet representatief, en zijn er niet zoveel mensen politiek actief online zoals Milner stelt. Dit is echter ook een probleem bij andere vormen van offline politieke participatie. Ten slotte bespreken we waarom het erop lijkt dat het artikel de reden onderbelicht waarom jongeren actief zijn in de sociale media met oog op het beïnvloeden van politici, en waarom deze reden vaak zelfs geheel ontbreekt in het grote plaatje: jongeren voelen zich niet vertegenwoordigd door de politieke elite. Ze willen deze hervorming niet buiten maar in het democratische systeem doen.

De problematische argumentatie komt voort uit het gebruik van een technologisch deterministische en algemene aanpak. Daarbij gaat het om diegene die online participeert en de mate waarin dit *uitsluitend*

gebeurt, zich verspreidt en toegepast wordt op het internet. Dit leidt tot de behoorlijk alarmerende conclusie dat de politieke participatie van de jongere generatie in overeenstemming is met een passieve afwijzing van de representatieve democratie. Terwijl dit net zo goed een reactie kan zijn van bepaalde groeperingen van zwaar politiek geëngageerde jonge mensen die de representatieve democratie willen verbeteren door hun stem luider te laten klinken. Jonge burgers hebben hun buik vol van wat politiek wetenschapper Stephen Coleman “de dialoog van doven” heeft genoemd. Bovendien wordt deze “dialoog van doven” vaak gebruikt als karakterisering van de hedendaagse politieke vertegenwoordiging.

Hoewel Milner verduidelijkt dat hij met de term ‘*social media politics*’ verwijst naar een generatie waarvan de link met de politieke wereld in de eerste plaats via het internet plaatsvindt, is de term technologisch deterministisch en leidt die tot een verkeerde redenering. Milner lijkt de rol van technologie te zien als doel en niet als middel. Hij merkt op dat, in de verwijzing naar de crisis in Griekenland en de protesten in Quebec, “het gebruik van *social media* om supporters te mobiliseren betekent dat de informatie die nodig is om de doelstellingen en tactieken te plaatsen in het kader van de werking van de representatieve democratie, grotendeels afwezig blijft”. Maar is het gebruik van de sociale media de enige manier om een narratief van een protestactie te construeren, binnen de werking van de representatieve democratie, of is dit gewoon een van de vele manieren om zich in te laten met een dergelijk proces? Met oog op deze eerste redenering wordt er te veel verwacht van

een technologisch instrument dat wijdverbreid is en gebruikt wordt voor zowel socialisatie als entertainment. Door enkel de online participatie te beschouwen, vermindert het belang van de besluitvorming die plaatsvond in de protestkampen en in de algemene vergaderingen (en waren het niet deze acties die uiteindelijk het dagelijks leven verstoorden, voer waren voor krantenkoppen over de hele wereld en die een impact hadden op de publieke opinie – zowel negatief als positief?).

Sociale media als middel

Politiek wordt niet bepaald door het gebruik van de sociale media en evenmin zijn die een integraal onderdeel van elk politiek proces, althans in de meeste westerse landen. Natuurlijk zijn er momenten waarop het gebruik van sociale media intens is: bepaalde vraagstukken kunnen digitaal onder de publieke aandacht worden gebracht en, in tegenstelling tot wat Milner stelt, op een gezonde manier de publieke opinie vormen. Als voorbeeld nemen we het filmpje “Kony 2012” dat op het internet verspreid werd. Na de aanvankelijke publieke uitbarsting van verontwaardiging, werd de video snel opgepikt door de ontwikkelingsdeskundigen en zorgde hij voor een interessant en controversieel debat dat voor iedereen toegankelijk was. Onderzoek naar een Twitter-debat tussen pro-leven- en pro-keuzeaanhangers na de schietpartij op George Tiller – een Amerikaanse abortusarts – door een anti-abortusactivist toonde aan dat mensen in dergelijke gevallen, ondanks hun beperkte vermogen om deel te nemen aan zinvolle discussies door ruim-

telijke restricties, worden blootgesteld aan bredere standpunten dan voorheen.

Milner suggereert dat “omdat politiek gebaseerd op *social media*-communicatie diffuus en niet begrensd is, zal mobilisatie plaatsvinden rondom vaag gedefinieerde en steeds veranderende doelen, zonder duidelijk of consistent perspectief hoe deze te bereiken”. Maar politiek die gebaseerd is op sociale-mediacommunicatie wordt alleen door een minderheid beoefend en die bedrijft politiek zeker niet alleen door middel van sociale media. Het is niet zinvol om sociale media te zien als een medium dat ervoor zorgt dat alle gebruikers op dezelfde manier handelen. Deze gepolitiseerde minderheden lijken evenmin te verwachten dat politieke activiteiten op basis van sociale media de politiek-economische context waarin hun eisen passen, zal scheppen. Empirisch onderzoek toont aan dat online participatie slechts een vorm van participatie is die gekozen wordt door bewegingen die anders ook gebruik maken van een heel scala aan participatierepertoires. Vandaar dat de politieke daden van de recente *Occupy*-bewegingen die het meest typisch waren en de grootste impact hadden, vergelijkbaar zijn met gebruikelijke acties uit het verleden: bezettingen, demonstraties, algemene vergaderingen, protestkampen, petitieën en boycotts. Deze beweging had dezelfde moeilijkheden bij het vormgeven van doelen en van concrete strategieën om deze doelen te bereiken als de traditionele sociale bewegingen. Dit is dus nauwelijks een recent verschijnsel van deze bewegingen en is in het geheel niet te wijten aan communicatie op sociale media. Sociale media waren gewoon één van de vele communicatiekanalen waarover de beweging beschikte.

Zo lijkt er een weinig overtuigende basis te zijn voor Milners conclusie dat “Hoe meer leden van de internetgeneratie afhankelijk zijn van *social media*, hoe geringer hun mogelijkheid wordt om effectief te opereren in een representatieve democratie”. Dit impliceert immers ten onrechte dat de sociale media de basis zijn voor politieke participatie; politieke participatie wordt georganiseerd met of zonder de sociale media. In plaats van deze media te beschouwen als een aanvullend instrument voor een bestaande batterij aan participatierepertoires, die wijdverbreid gebruikt werden door eerdere bewegingen, beschouwt Milner ze als een exclusief doel. Daarin kadert ook zijn, met enige tegenzin, streven naar een e-democratie. Dit is echter ook niet het doel van de bewegingen; zij willen de bestaande (offline) democratie meer open maken, ongeacht het medium.

Representativiteit van online en offline politieke participatie

Vervolgens stellen we de vraag: *wie* beoefent deze *sociale-mediapolitiek*, en spreken zij namens de hele jongere bevolking of slechts namens de *gepolitiseerde* jongeren? Het aantal jongeren dat *de sociale media* gebruikt voor politieke doeleinden is nog steeds klein en geenszins representatief voor de jongere generatie. Studies uitgevoerd door het *Oxford Internet Institute* uit het Verenigd Koninkrijk laten zien dat online politieke participatie een activiteit is die niet veel voorkomt. Slechts 14% van hun totale steekproef bleek ooit een petitie te hebben onder-

tekend, en slechts 9% had wel eens een boodschap ter ondersteuning van een politieke zaak verstuurd; 9% becommentarieerde de politiek op de sociale media en bijna 2% doneerde geld aan een politieke groepering. In de VS liggen die percentages slechts iets hoger, met 38% die de sociale media gebruikt voor het uitvoeren van eenvoudige politieke handelingen zoals *liking* of het promoten van materiaal in verband met politieke of sociale kwesties. Verder heeft 31% gebruik gemaakt van de sociale-media-instrumenten om andere mensen te stimuleren actief te worden met betrekking tot een politieke of sociale kwestie; 20% heeft gebruik gemaakt van de sociale media om verkozen ambtenaren en kandidaten te volgen. Dit bescheiden percentage politiek actieve jongeren is niet representatief voor de jongere generatie. Ze waren overduidelijk niet allemaal actief in de mobilisaties of ze waren het niet allemaal eens met de standpunten van de *Occupy-* of *Indignant-*groeperingen.

Is dit lage niveau van online participatie een vorm van verwerping van de representatieve democratie? We denken van niet. Als dit waar is, dan moeten we alle andere vormen van participatie ook in twijfel trekken omwille van hun democratische representativiteit: uit de laatst beschikbare *European Social Survey* (2010) blijkt dat 6% een badge of een sticker droeg, 6% deelgenomen had aan een legale demonstratie, 12% contact had opgenomen met een politicus, 12% bepaalde producten had geboycot en 17% een petitie had ondertekend. Als een hoge mate van betrokkenheid een voorwaarde is voor de representatieve democratie,

dan moeten we alleen rekening houden met stemmen als een vorm van politieke participatie, en zelfs dan zou men kunnen betwijfelen of een opkomst van iets meer dan 50% (in de VS) of 71% (in Europa) nog representatief is.¹ De sociale media zijn nog steeds slechts een middel waarmee mensen informatie verzamelen en verspreiden. Slechts een klein aantal politiek geïnteresseerden gebruikt het internet om hun bestaande offline vormen van participatie aan te vullen en om politieke acties te organiseren. Milner merkt dit ook op, namelijk dat offline verschillen in politieke interesse online worden gerepliceerd en uitgediept. Onderzoek heeft aangetoond dat vooral jongeren en vrouwen niet-geïnstitutionaliseerde vormen van participatie (zoals internetactivisme) gebruiken om politieke besluitvorming te beïnvloeden, terwijl de geïnstitutionaliseerde vormen van participatie meer oudere en mannelijke deelnemers aantrekken. Uiteindelijk is alle politieke participatie vooral voorbehouden aan de hoger opgeleiden, politiek geïnteresseerden, politieke figuren en politieke discussieiders onder ons. Deze nieuwere of niet-geïnstitutionaliseerde vormen van participatie hebben niet veel veranderd op het gebied van wie deelneemt in de politiek (Marien, Hooghe & Quintelier, 2010). Meer recent onderzoek naar politieke participatie richt zich op de effecten van persoonlijkheidskenmerken op politieke participatie. Ook in dit opzicht zijn er bijna geen verschillen tussen degenen die offline, online en via Facebook met politiek bezig zijn: degenen die openstaan voor ervaringen (*openness to experience*) en die extravert zijn, hebben meer kans om te participeren in de

politiek, ongeacht het medium (Quintelier & Theocharis, nog te verschijnen). Uiteindelijk is online engagement 'meer van hetzelfde', en moeten we online en offline engagement op de zelfde manier benaderen en op dezelfde basis evalueren.

Daling in vertrouwen en de vraag om verandering

De bewering dat de eisen en het gedrag van de 'sociale-mediageneratie' strijdig zijn met de representatieve democratie moet geplaast en onderzocht worden binnen een groter kader, voor we met hervormingsvoorstellen komen. Waarom deelnemen aan de politiek als u zichzelf, al jaren, niet vertegenwoordigd maar genegeerd voelt door de politiek, of als u degenen die u vertegenwoordigen niet vertrouwt?

Onlangs presenteerde Pippa Norris gegevens die het vertrouwen in een aantal nationale regeringen en parlementen sinds 1997 tonen. Deze gegevens laten een significante daling in politiek vertrouwen zien, waarbij de scherpste dalingen in die landen blijken plaats te vinden waar burgers het meest protesteerden tegen een gebrek aan representativiteit – Spanje, Griekenland, Portugal en het Verenigd Koninkrijk. Tijdens de crisis, na de ervaringen met vriendsjespolitiek en de afstandelijkheid van de politieke klasse, werd ook IJsland ondergedompeld in diezelfde legitimiteitscrisis als in de meeste landen met *Indignant*-burgers waarbij slechts 11% van de burgers vertrouwen had in het parlement. Tegelijkertijd blijkt uit gegevens van de *Worldbank* en *Transparency International* dat een grote meerderheid van de bevolking in exact

diezelfde landen vindt dat haar vertegenwoordigers tot de meest corrupte behoren. Zoals Castells opmerkt in zijn recente boek (2012), kwam de verontwaardiging van de jongeren door het besef dat de democratische instellingen niet de belangen van de burgers vertegenwoordigen, maar dat de politieke klasse een zelfreproducerende kaste was geworden die alleen oog had voor de belangen van een financiële elite.

Onderzoek naar online politieke participatie vertoont een vergelijkbaar patroon van wantrouwen en biedt nog maar eens een aanwijzing dat politiek gebruik van de sociale media niet noodzakelijk onverenigbaar is met de representatieve democratie, maar juist een mogelijke weg kan zijn voor het ontwerpen en het versterken van vertegenwoordiging. Milner meldt dat de instellingen van de representatieve democratie gebruik maken van op de sociale media gebaseerde vormen van communicatie. Hij stelt echter ook vast dat deze marginaal zijn gebleven en geen invloed hebben gehad op representatieve politiek. Dit is slechts gedeeltelijk juist. Ondanks de geringe of zelfs afwezige invloed van e-democratieprojecten, zijn er ook grote successen zoals de campagne van Obama in 2008, de post-crisis – door de overheid gesteunde – digitale initiatieven in IJsland, en de Duitse Piratenpartij die in april 2012 in de peilingen de op twee na sterkste partij werd in Duitsland. Deze drie voorbeelden werkten in op het systeem van de representatieve democratie en kregen een sterke invloed op de politieke besluitvorming.

Toch is het de moeite waard onszelf af te vragen waarom, zoals Milner suggereert, de meeste e-democratieprojecten slechts weinig (of helemaal geen) invloed

hebben gehad op de representatieve politiek, in het bijzonder in de landen waar het volk zeer intensief vroeg om betere representativiteit. Studies in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten hebben aangetoond dat overheidsorganisaties en politici in de eerste plaats vertrouwen op eenzijdige communicatie, waarmee zij willen informeren en onderwijzen. Sociale media zijn er echter op gericht om tweerichtingsverkeer te stimuleren. Dit is gewoon een bevestiging van wat onderzoek naar de ideeën van jonge burgers over hun vertegenwoordigers al meer dan een decennium heeft laten zien. Studies waarin men aantoonde dat jongeren ontgoocheld zijn in de politiek, machteloos zijn, geen zinvolle mogelijkheden vinden om het politieke proces te beïnvloeden, het gevoel hebben dat regeringen en politici hen voortdurend negeren en dat ze oneerlijk behandeld worden, zijn al meer dan een decennium lang in overvloed te vinden. Als dusdanig is het geen verrassing dat een Hansard-rapport uit 2010 over de samenleving opmerkte dat Britse jongeren erg sceptisch waren tegenover het gebruik van de sociale media door politici. Ze denken dat de politieke elites alleen hun toevlucht nemen tot deze instrumenten om 'cool te zijn' of 'om in de gunst te komen' en omdat 'een of andere adviseur heeft gezegd dat ze dat moeten doen', en zeker niet omdat ze daarmee hopen een democratie te bereiken die meer openstaat voor dialoog en overleg. Beleidsmakers die werden geïnterviewd over hun deelname aan diverse directe-democratie-experimenten in het onderzoek van Stephen Coleman, betuigden inderdaad dat hun drukke schema's het niet toelieten fre-

quent te corresponderen met hun kiezers door middel van dergelijke projecten.

Milner argumenteert dat diegenen die hun stem lieten horen in de recente bewegingen passief zijn en de representatieve democratie verwerpen. Dit klopt niet, integendeel zelfs: deze generatie aanvaardt het democratische systeem en wil het verbeteren. Met het oog op beperkte ruimte voor uitleg zullen we twee representatieve gevallen bespreken: Spanje en Griekenland.

Milner beschouwt Spanje als een 'speciaal' geval, maar is het dat ook? In Spanje was de belangrijkste slogan van de *Indignant*-burgers "no me representan" (zij representeren mij niet) en "stem niet voor hen" (d.w.z. de gevestigde politieke elite), vergelijkbaar met IJsland, Portugal, Griekenland en de Verenigde Staten. De sociale media bleken een belangrijke manier te zijn om mensen naar de pleinen te krijgen waar men, door middel van Atheense agora-achtige algemene vergaderingen, kon meemaken wat het werkelijk betekende om je stem te laten horen – een '*Democracia real*' (echte democratie). Dit ging niet gepaard met een afwijzing van de representatieve democratie. Het '*Democracia Real Ya*'-manifest moedigt op geen enkel moment politieke onthouding aan en een populaire slogan was "Ik ben niet anti-systeem, het systeem is anti-mij". Deze slogans vroegen om een democratie met meer impact, waarin de burgers meer gehoord werden. In het hart van het bouwstelsel van protest lag het wantrouwen jegens de huidige politieke elite – die in Spanje en Griekenland namen kregen als 'dieven' – en de vijandigheid tegenover de bankiers in plaats van de afwijzing van de representatieve democratie als een model op zich. De sociale-mediagene-

ratie probeerde een democratie te realiseren die meer, in plaats van minder, representatief was. Dit is misschien de reden waarom de nationale verkiezingen een toename zagen van het aantal, in het bijzonder, linkse partijen in het parlement.

Het verhaal in Griekenland was vergelijkbaar. Het vertrouwen in de politiek is er al meer dan een decennium laag en het bereikte zijn laagste punt in 2010. De *Aganaktismenoi*-beweging, die misschien minder gebruik maakte van de directe-democratiebijeenkomsten dan menige andere dergelijke beweging, verzette zich tegen de egoïstische politieke elites en pleitte voor de vervanging van het gehele parlement. Uit een studie bij 25- tot 34-jarigen is gebleken dat 90% van hen voor democratie in het algemeen waren en slechts 33% voor een democratie op basis van referenda. Net als in Spanje waren de Griekse demonstranten van mening dat de reden voor het slecht functioneren van de democratie een representatieve crisis is (88%), met de nadruk op een probleem met de aanbodzijde en daarmee met het aanbieden van democratische goederen. De verkiezingen in 2012 leidden tot de ondergang van een systeem gedomineerd door twee grote partijen. Dit leidde tot de opkomst van radicaal links, dat door intens populisme en beloftes van een alternatieve weg (d.w.z. zonder de in diskrediet gebrachte en corrupte politieke elite) het grootste deel van de stemmen kreeg van jongeren tussen de 18 en 34.

In beide gevallen was de publieke opinie totaal niet vervreemd van de doelstellingen van de demonstranten. Beide bewegingen kregen enorme steun van het volk. Representatieve enquêtes in Griekenland

en Spanje toonden aan dat resp. 86% en 81% de bewegingen steunde, terwijl in de VS, waar de kritische stemmen luider waren, Pew-onderzoek uitwees dat 44% van de Amerikanen *Occupy Wall Street* steunde en 39% tegen de beweging was. Er was dus geen discrepantie tussen de mening van de sociale-mediageneratie en de mening van de rest van het volk – zoals Milner beweert. Gevoelens van gebrek aan vertegenwoordiging worden breed gedeeld binnen de samenleving.

Oplossingen?

Naar aanleiding van de bovenstaande bewering willen we toevoegen dat de conclusies van Milners artikel wijzen op een beperkte ‘behandeling’. Milner beweert dat “we genoodzaakt [zijn] ons af te vragen of burgerschapsvorming en hervormde electorale instellingen zullen volstaan om de internetgeneratie ertoe te brengen effectief te participeren in de representatieve democratie” en, verwijzend naar de protesten in Quebec, dat “een triomf niet tot stand komt volgens de regels van electorale democratie. In dit geval was het een toevallige samenloop van omstandigheden. Een strategie gebaseerd op mobilisatie en verstoringen van de openbare orde bleek uiteindelijk tot dit resultaat te leiden”.

Hoewel er geen twijfel over bestaat dat burgerschapsvorming meer op het voorplan moet komen en dat verdere hervormingen in electorale instellingen moeten worden aangemoedigd, kunnen we hierbij twee belangrijke kanttekeningen maken.

De kanttekening bij de eerste suggestie is dat Milner het probleem aan de vraagzij-

de situeert (hoe moeten de politieke instellingen hervormd worden om interesse op te wekken bij de bevolking, en hoe kunnen we burgers opvoeden tot democratische burgers?), terwijl het grootste deel van het probleem duidelijk bij de politieke elites en dus bij de aanbodzijde ligt.

De tweede kanttekening is dat we, door het plaatsen van zoveel nadruk op institutionele politieke participatie, de democratische waarde van andere participatieve acties uit het oog verliezen en, als gevolg daarvan, tot een beperkte opvatting van participatieve democratie komen. Milner lijkt hier inderdaad rekening mee te houden in de laatste zin van zijn artikel: “Maar ik ben nog meer van overtuigd dat er iets moet gebeuren om een zinvol alternatief te bieden aan voor degenen die telkens opnieuw zullen proberen om *social media* te gebruiken om de democratie terug te brengen tot pure straatacties”. Wordt de waarde van democratie niet verminderd wanneer ‘geïnstitutionaliseerde participatie’ wordt gezien als het enige waarmee burgers beslissingen van de overheid kunnen beïnvloeden? Moeten wij dan zomaar accepteren dat – in een tijdperk waarin de manieren van participatie zo sterk zijn uitgebreid (en ondersteund worden door de sociale media) – verstorende mobilisatie en straatacties geen legitieme en acceptabele vormen van participatie zijn? Moeten wij vasthouden aan een beperkt begrip van politieke participatie en de deelname aan politiek door middel van de sociale media haastig classificeren als een weigering van deelname aan de representatieve democratie? Of de analyse van sociale media beperken tot de eigenschappen van de nieuwe technologieën? We denken van niet en we menen dat toekomstig

onderzoek zich moet richten op de klachten van woedende burgers over de aanbodzijde van de democratie en hun roep om meer vertegenwoordiging. Op basis hiervan kan toekomstig onderzoek bekijken welke veranderingen er aan de aanbodzijde kunnen gebeuren voor een beter functionerende democratie waarin iedereen zich vertegenwoordigd voelt.

Noot

1. 7% kwam niet in aanmerking om te stemmen, 22% had niet gestemd in de European Social Survey.

Bibliografie

- Castells, M. (2012). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. London: Polity.
- Hansard Society (2010). *Digital Citizens and Democratic Participation: An Analysis of how Citizens Participate Online and Connect with MPs and Parliament*. London: Hansard Society.
- Marien, S., Hooghe, M. & Quintelier, E. (2010). Inequalities in Non-institutionalised Forms of Political Participation: A Multi-level Analysis of 25 Countries. *Political Studies*, 58 (1), 187-213.
- Norris, P. (2012). The Impact of Social Media on the Arab Uprisings: The Facebook, Twitter and YouTube Revolutions? In N. Kersting (ed.), *Electronic Democracy*. Berlin: Barbara Budrich Publications.
- Quintelier, E. & Theocharis, Y. (te verschijnen). Online Political Engagement, Facebook, and Personality Traits. *Social Science Computer Review*.

Wie schreeuwt zal gehoord worden. Internet en ongelijkheid

Marc Hooghe (KU Leuven)

Het valt moeilijk te ontkennen dat nieuwe communicatiemiddelen de afgelopen decennia een bijzonder grote invloed hebben gehad op het functioneren van het politieke systeem. Er is veel meer politieke informatie ter beschikking dan ooit, meer mensen kunnen hun mening ventileren over allerlei onderwerpen, en de informatie wordt sneller verspreid dan ooit tevoren. Dat zijn allemaal heel positieve ontwikkelingen. Hoewel ik het artikel van Henry Milner bijzonder stimulerend vind, moet toch gezegd worden dat hij weinig oog heeft voor al deze positieve punten. Transparantie en openheid van informatie zijn wel degelijk belangrijk. Ik herinner me nog goed dat ik twee decennia geleden een studie maakte over de UNO-Conferentie over Milieu en Ontwikkeling (die trouwens verschenen is in dit tijdschrift), en daarbij volledig afhankelijk was van allerlei welwillende bronnen die bereid waren documenten naar me op te sturen. Zelfs voor een bevoorrechte getuige was het destijds moeilijk om ook maar op de hoogte te blijven van de vorderingen in het onderhandelingsproces. We zijn nu twintig jaar later, en alles is volledig beschikbaar op het internet. Wie dat wil, kan perfect op de hoogte blijven van allerlei politieke besluitvormingsprocessen en van alle mogelijke informatie. Die openbaarheid van informatie is een belangrijke verwezenlijking, dus wat dat betreft denk ik dat Henry Milner toch iets te veel vasthoudt aan oude vormen en gedachten.

Anderzijds is het internet inderdaad niet het wondermiddel waarvoor het zo vaak wordt gehouden. Snelle informatie-uitwisseling staat centraal in het concept 'liquid democracy', dat nu te pas en te onpas wordt gebruikt. Met dit concept bedoelt men dat het belangrijk is zich niet te veel te laten opsluiten in vastliggende structuren en mandaten, maar dat burgers ook het recht hebben om hun mening te geven over een veelheid van onderwerpen en thema's. In het verleden ging de representatieve democratie sterk uit van een vertegenwoordigingsmodel: als ik een stem geef aan partij X, dan ga ik impliciet akkoord met het hele pakket van voorstellen van die partij, ook inzake beleidsdomeinen waar ik misschien een andere mening ben toegegaan. Liquid democracy, daarentegen, gaat ervan uit dat ik het inzake belastingen eens kan zijn met een liberale partij, inzake sociale zekerheid met de socialisten en inzake onderwijs met de christendemocraten. Op elk van die thema's kan ik mijn eigen hoogstpersoonlijke voorkeur laten spelen, en op die manier heel doelgericht informatie overbrengen naar het politieke systeem. De nieuwe informatietechnologie laat toe al die voorkeuren te bundelen en te aggregeren, om op die manier voor elk van die voorkeuren een duidelijk democratisch gelegitimeerd voorstel te formuleren. Terug: het feit dat dit nu technologisch allemaal mogelijk is betekent een enorme vooruitgang op democratisch vlak. Ruim twee eeuwen geleden formuleerde Condorcet reeds een groot aantal voorstellen om tot zo optimaal mogelijke verkiezings- en besluitvormingsprocedures te komen. Een aantal van zijn voorstellen zou nu pas kunnen worden uitgevoerd, dankzij alle

nieuwe technieken van informatieverwerking en -uitwisseling.

Dat belet niet dat de politiek van de sociale media, zoals Milner die beschrijft, inderdaad een aantal nadelen heeft die in de praktijk bijna onoverkomelijk zijn. Die handelen respectievelijk over vrijblijvendheid en representativiteit.

De optimistische visie over 'social media politics' gaat ervan uit dat politiek niet veel meer hoeft te doen dan reeds bestaande preferenties op te tellen en te aggregeren. Als het zo eenvoudig was, dan konden we onze parlementen inderdaad vervangen door één grote telcomputer. De grote uitdaging voor een politiek systeem is echter de manier waarop moet worden omgegaan met incommensurabele preferenties. Incommensurabel betekent dat verschillende voorkeuren elkaar in principe uitsluiten en grote politieke debatten komen vaak neer op een dergelijk debat over incommensurabiliteit. Burgers willen een grote mate van vrijheid, maar ze willen tegelijk dat de overheid hen beschermt tegen individuen die hun vrijheid willen misbruiken. Burgers willen zo weinig mogelijk belastingen betalen, maar toch een zo goed mogelijke dienstverlening ontvangen van de overheid. Dat soort conflicten heeft niets te maken met een pure uitwisseling of aggregatie van problemen, maar ze maken de kern uit van de politieke besluitvorming. Sociale media kunnen ons inderdaad perfect informeren over de vraag of mensen al dan niet belastingen willen betalen, maar ze informeren ons niet over de vraag of burgers dan ook bereid zijn alle mogelijke consequenties van die beslissing op zich te nemen.

Informatie-uitwisseling via sociale media is bijna per definitie vrijblijvend: men

geeft een bepaalde mening te kennen, en eventueel volgt er een kortlopend engagement, maar er is niet de bereidheid tot een langdurige inzet om een bepaalde agenda ook te realiseren, of door te duwen indien dit ten koste gaat van andere beleidsprioriteiten. Het ventileren van de eigen mening via internet is bijna per definitie bijzonder gemakkelijk, maar men zou kunnen zeggen: te gemakkelijk. Politici zullen ook minder geneigd zijn om rekening te houden met deze informatie, omdat ze op voorhand weten dat de burgers blijkbaar weinig inspanning wilden doen, en omdat ze al evengoed weten dat de hype tegen morgen wel weer over is. Er bestaat geen gemakkelijke manier om effectief invloed te hebben op de politieke besluitvorming, en de sociale media creëren enkel de illusie dat het ook op een gemakkelijke en vrijblijvende manier zou kunnen.

Een tweede belangrijk probleem is dat van de representativiteit. Politieke participatie valt natuurlijk toe te juichen, omdat we ervan uitgaan dat democratische betrokkenheid heel belangrijk is voor de stabiliteit van het politieke systeem. Maar zoals Sidney Verba terecht opmerkt: als sommige stemmen in het democratische koor systematisch luider zingen, en daardoor de andere leden volledig overstemmen, dan worden de democratische principes al evenmin gehandhaafd. Het is inderdaad zo dat de overgrote meerderheid van de bevolking van West-Europa nu toegang heeft tot het internet, zodat die digitale kloof grotendeels tot het verleden behoort. Maar inzake liquid democracy geldt nog steeds hetzelfde dictum: *'It takes too many evenings'*. Het overgrote deel van de bevolking wil niet hele dagen

op internet doorbrengen om telkens opnieuw commentaar te leveren op voorstellen en allerlei mediageruchten. Het zijn de beroepsklagers die in de praktijk de sociale media beheersen. De online-rubrieken die we terugvinden bij de meeste kranten vormen daarvan een uitstekende illustratie: ze worden beheerst door een relatief klein aantal personen die daar blijkbaar heel veel tijd in kunnen investeren. Vaak gebeurt dat dan nog tijdens de kantooruren, aangezien hun werkgever (die vaak zelf een partijpolitieke instelling is) er duidelijk geen bezwaar tegen heeft dat belastinggeld op die manier gebruikt wordt. Als men vervolgens gaat denken dat die rubrieken op de een of andere manier een afspiegeling vormen van de publieke opinie, dan staat de deur voor manipulatie wagenwijd open. Men kan vaak eerder het tegenovergestelde zien: de meningen die via Twitter en andere sociale media worden verspreid zijn bijna per definitie niét representatief voor de bevolking in het algemeen.¹ Sociale media laten inderdaad meer informatiedoorstroming toe, maar als die mogelijkheid systematisch enkel gebruikt wordt door één kleine radicale groep, dan heeft dat niets meer te maken met een beter werkende democratie. Je merkt in de praktijk dat er een heel klein en eng kringetje ontstaat van spindoctors, journalisten, politici en zogenaamde commentatoren die elkaar voortdurend bestoken met Twitter-berichten en instantcommentaren. Op den duur wordt dat een soort neprealiteit, die echter wel degelijk een effect kan hebben op het politieke handelen.

Max Weber wees een eeuw geleden reeds op het gevaar van wat hij de ‘religieu-

ze virtuozen’ noemde: elke georganiseerde godsdienst heeft af te rekenen met fanatici die blijkbaar weinig anders omhanden hebben dan zich louter toe te leggen op een zeer strikte godsdienstbeleving. Religieuze virtuozen eigenen zich meestal het recht toe om aan de gewone gelovigen te verkondigen dat zij het verkeerd voorhebben, en het helemaal verkeerd voorhebben als zij het aandurven op zondag te fietsen, of zonder hoofddoek naar buiten te gaan. De sociale media houden een risico in op het optreden van wat je ‘politieke virtuozen’ zou kunnen noemen. Er is een bepaalde groep in de samenleving die het normaal vindt om tien keer per dag de website van de kranten na te slaan, elkaar voortdurend met Twitter-berichten te bestoken, en die er bovendien van uit gaat dat ze dankzij die voortdurende oppervlakkige activiteiten recht hebben op meer politieke invloed dan andere burgers die wel een normale dagtaak hebben. Als de sociale media tot dat soort ongelijkheid leiden, dan vormen ze een bedreiging voor het principe van de democratische gelijkheid. Zoals de onlangs overleden Ronald Dworkin stelde: democratie steunt op één soevereine deugd, namelijk het principe dat iedereen gelijk is en gelijk behandeld moet worden. De vraag is of de ‘politiek van de sociale media’ een bijdrage kan leveren aan het verwezenlijken van dat ideaal.

Noot

1. Hooghe, M. (1999). The Rebuke of Thersites. *Deliberative Democracy under Conditions of Inequality*, *Acta Politica*, 34 (4), 287-301.